

halál a legrosszabbkor ragadott el Németország nagy kárára). Igazságot szolgáltat Naumann egyikben-másikban félreismert személyiségeknek, így Vilmos trónörökösnek. Valóban meggyőző erővel rajzolja elrontott nevelését; azt (s így közvetve Vilmos császárt) okolja a bekövetkezett botrányokért, hibáért. A trónörökös sem a nagyon is egyoldalú kadettiskolában, sem az egyetemen, ahol szintén nem törekedtek neki igazi széleskörű műveltséget adni, nem ismerhette meg a világot. Naumann azonban nem állt meg itt; szépen vázolja azt is, hogy maga a szörnyű megpróbáltatás mennyire megváltoztatta ezt a tragikus sorsú embert, aki, ha a szerző szerint is aligha remélheti józan számítás mellett még valaha a koronát, de legalább jellemmé fejlődött.

A bajor Rupprecht egészen más ember. Naumann objektivitásra törekvő sorain át is érezzük azt a népszerűséget, amely újabbban ismét körülveszi. A szerző azonban el nem mulasztja jellemességét hangsúlyozottan kidomborítani és ezzel kapcsolatban külön kiemelni, hogy éppen ő semmiképp sem kapható arra, hogy Németország egységét megbontsa. A bajor III. Lajosnak szintén igazságot szolgáltat Naumann.

A magyar viszonyokat is jól ismeri a szerző, legalább hasonlíthatatlanul jobban, mint más német politikusok, tudósok, vagy általában intelligens emberek. Szeretettel is viseltetik irántunk s nyíltan szemükbe mondja honfitársainak, hogy nem ismernek bennünket eléggé. Már ezért is hála s köszönet illeti részünkről. Ezt nem szabad sem elöl tévesztetni, ha nekünk kevésbé kedves dolgokat is lelünk nála egyik-másik helyen, így pl. a nemzetiégi kérdéssel kapcsolatban. Inkább igyekezzünk abból tanulni, amit egy irántunk szemmeláthatólag jóindulattal viseltető jószemű ember lát, aki saját hazájában is elég kifogásolni valót talál s éppen a kényes kérdések jóakarátú föltárással igyekszik segíteni. Mint már fentebb megjegyeztük, magyar arcképei természetesen mégsem olyan biztos kézzel vannak rajzolva, mint a németek. Tisza István összevetése a porosz Junkerrel, kávinizmusának nagyon erős hangoz-

tatása stb. talán a már eléggé ki-terjedt Tisza-irodalommal függ össze. Némi ellentmondás rejlik abban, hogy egyszer szemére veti politikájának túlságosan egyoldalú magyarságát, s megtagadja tőle az európai látókört, máskor éppen őt látja alkalmasnak arra, hogy a külügyeket vezesse. Lebilincselően érdekesek azok a részek, amelyek személyes találkozásairól szólnak, főleg a lengyel- és olasz-kérdésben folytatott viharos négy szemközi eszmeharcról. Nem lehet elhallgatni azt a gyanút sem, hogy Naumann feltűnő tárgylagosságot fitogtató ellenvélemény-felsorolása mögött néha bizonyos leplezett káröröm vagy irónia lappang, főleg egyes magyar vezetőemberekkel kapcsolatban. Itt a határozott állásfoglalás mellőzése inkább árul jel.

Koszó János.

Don Quijote új kiadása. Ötven éve már, hogy Cervantes halhatatlan műve Győry Vilmos kitűnő fordításában megjelent. Akkor a Kisfaludy-Társaság adta volt ki (1873—1876) a négykötetes teljes fordítást, a fordító pedig időközben (1875) az ifjúság számára is külön feldolgozta.

A magyar közönség nagyrészt már csak az utóbbi, rövidített változatban ismerte az elmés nemes lovag mulatságos, de oly mélyen emberi történetét. Melegen ajánlhatjuk tehát olvasóink figyelmébe a Győry Vilmos-féle teljes fordításnak újabbban a Révai Testvérek kiadásában megjelent négy szép kötetét. Jó gondolat volt a „Klasszikus Regénytár” szerkesztőitől, Ambrus Zoltántól és Voinovich Gézától, hogy vállalatuk új sorozatába e remekművet is felvették, s hogy Győry Vilmos fordítását, bizonyos lényegtelen alakításoktól eltekintve, érintetlenül hagyták.

A fordítás elé Wildner Ödön irt a legszükségesebb tudnivalókat tömören összefoglaló tájékoztatást, s fűzött Győry Vilmoséhoz a szükséghez képest újabb jegyzeteket. X.

Mihály László versei. 1923 óta most másodízben adja ki versei gvűjteményét ez a fiatal erdélyi poéta. *Hazavágyom* címmel. *Ki vagyok?* című ciklusának vezetőversében azt vallja, hogy apai őse pogány hun igrice volt, anyai őse meg jámbor kis apród, ki minden reggel asszonya után vitte az imádságoskönyvet a

dómba. Nos, e második könyve — akárcsak pár éve az első —, megint azt mutatja, hogy Mihályban az anyai örökség a gazdagabb. Szelíd, csendes természet ő, kinek legtermészetesebb megnyilatkozási formája a dal. Jelen gyűjteményében is a legszebb darabok (pl. a *Novemberi virágének*) ebből a nemből valók. Dacos, emeltebb hangú költeményei erősen hajlanak a túlzásra, a legénykedésre és — mint az már mai nap szinte kötelezőnek látszik — némi pogánykodásra. „Késői hun regös”-nek hirdeti magát, de mi ilyenkor inkább csak arra gondolunk, mennyire elszaporodnak az elkésett hun énekmondók! Mihály László igazi erdélyi lelkét sem az ilyen hun-székely vonatkozások erőltetésében látjuk, vagy pedig ifjonti izommutogatásaiban, hanem abban a kedves, gyermeki elágyulásában, mely a tabáni tavasz láttára a Hargitát juttatja eszébe; meg nyelvének helyvel-közzel kiütököz erdélyi zamatában („pilánkol”, mondja egy helyütt, másutt meg, hogy a végzet „begyömöszöl széles surcába minket”).

Első könyvéhez mérten a haladást főleg konstruáló-képességének erősödése mutatja. Mintha szemlélatomást fejlődőnk érzéke a verslénnyeg, a lírai egység iránt. *A táltos ló gazdája* s a *Vitorlás kalózhajón* című verse e tekintetben biztató ígért.

Rédey Tivadar.

E. R. Curtius: Az új Franciaország irodalmi úttörői. (Ember és Természet 10.) Fordították: Szerb Antal és Kecskeméti György.

Jó gondolat volt Curtiusnak ezt a tanulmánykötetét magyarra fordíttatni. Őt olyan íróhoz nyújt bevezetést, kik közül legalább négynek vezető vagy képviselő szerep jutott az újabb francia irodalomban.

A zsidó-német Curtius legelőbb Brunetièrre ellen írt kis művével tűnt fel; ebben azt a paradoxont bizonyította, hogy Brunetièrnek, a nagy francia kritikusnak nem volt esztétikai érzéke és műveltsége. Persze a helyett, hogy azt állapította volna meg, hogy miért tehetett Brunetièrre kritikai munkássága mégis oly hatásra és hírnévre szert, a modern esztéta műveltségével ropantotta össze az egészen más idealoknak hódoló professzort. Curtiusban azóta a történelemellenes hajla-

mok még jobban erősödtek; Balzac-kötetében egyenesen tagadja, hogy történeti módszerekkel eljuthatunk a nagy zseni ismeretéhez; az előtünk fekvő kötetben hasonló kijelentést tesz Claudelről elmélkedve: „Az, amit ilyen befolyás-szimatolás révén megmagyarázhatunk, Claudelnél csekélyebb terjedelmű marad, mint csaknem minden modern költőnél s mi nem vagyunk hajlandók szétbontogatni azt, ami e varázslatos alkotásban arkanysággal hasonlajaként döng szívünkön, hogy aztán ne maradjon kezünkben egyéb, mint az irodalomtörténeti zsbárúsbolt össze-visszahányt gyártmányai”.

Egy essai terjedelmén belül ez nem is igen volna lehetséges. És amit történeti szempontokból idézni lehet egy ilyen kis keretben, azt meg is teszi Curtius. A fejlődési fázisokra ő is rámutat, ha csak teheti. Viszont mint a modern esztétikusok nagy átlaga, dilettáns, mindent megért és mindent interpretál: az ízig-vérig katolikus Claudel éppoly bámulattal, mint a lelkében pogány Suarèst. És talán éppen ezért kitűnő kalauz.

Az az öt író, kit bemutat, már nem annyira a ma, mint a tegnapi írója. Anatole France, Paul Bourget, Maurice Barrès a tegnapi írói, akiket korunktól már egy generáció választ el: André Gide, Romain Rolland, Paul Claudel, André Suarès úttörők. Péguy-t, Romain Rolland-t és Suarès-t a csoport öntudata is összekötötte, együtt dolgoztak a Tharaud testvérekkel együtt a *Cahiers de la Quinzaine*-be, különböző politikai és irodalmi célokkal és eszközökkel, de az igazság, mondjuk a *jóhiszeműség* közös alapzatán.

Az öt író közül *Romain Rolland* a legismertebb a magyar publikum előtt. De tegejük hozzá, csak azóta, hogy háborúellenes pacifizmusa miatt a német és utána a bécsi sajtó vállára kapta. Valójában pedig a *Jean Cristophe* első kötete 1904-ben, az utolsó 1912-ben jelent meg. De hát a magyar irodalmi életnek úgy látszik, ez a törvénye: mindaddig nem jut be külföldi író, míg a bécs-berlini snobizmus rá nem ragasztja a vámbélyeget.

Curtius sajtóságos módon a „protestáns zenei bensőséges személyiség-kultúra” körében keresi Romain